

Särskild arkeologisk utredning inom del av exploateringsområdet för planerad utbyggnad av kraftvärmeverk samt kombiterminal i Korsta- Petersvik, Sundsvalls kommun

Fornlämningar: Raä 62:1, 62:2, 63:1, 64:1 Fastighet: Korsta 7:1,
7:2, 8:1, 8:10, 8:12 Socken: Skön Kommun: Sundsvall
Landskap: Medelpad

Rapportnummer 2011:28
Ola George

Murberget Länsmuseum Västernorrland
Box 34
871 21 Härnösand
www.murberget.se

Särskild arkeologisk utredning inom del av exploateringsområdet för planerad utbyggnad av kraftvärmeverk samt kombiterminal i Korsta- Petersvik, Sundsvalls kommun.

© Murberget Länsmuseum Västernorrland, Ola George
Härnösand 2011
Foto: Murberget

ISSN 2000-0111

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	3
Sammanfattning	4
Inledning	5
Syfte	5
Metod.....	5
Topografi	5
Redogörelse av arbetet	6
Schaktbeskrivningar	6
Fornlämningsbeskrivningar.....	8
Kartmaterial	14
Fyndmaterial	15
Tolkning och diskussion.....	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Referenser	16
Bilaga 1. Äldre kartor.	17
Bilaga 2. Fotolista.....	21
Bilaga 3. Fyndlista.....	22

Sammanfattning

Vid den särskilda arkeologiska utredningen inom Korsta/Petersvik påträffades flera tidigare ej kända fornlämningar (en stensättning och en flack hög, plats för hustomt med belägg från 1700-talet) samt kulturhistoriska lämningar i form av en kallmurning i bergsskrevan och plats för gård med belägg från 1800-talet.

Vid utredningen grävdes schakt i åkermarken vid Långsvedjan (tidigare Dalsåkern) för att påvisa eventuella fornlämningar. Några fornlämningar kunde dock inte påvisas.

Utredningsområdet och de närmaste omgivningarnas fornlämningar, ortnamn och arkivhandlingar visar på en mer eller mindre obruten kontinuitet från bronsåldern fram till idag.

Inledning

Sundsvalls Energi AB planerar att bygga ut sitt kraftvärmeverk och Sundsvall Logistikpark AB planerar samtidigt att bygga en ny hamn och kombiterminal vid Korstaudden och Petersvik. Länsstyrelsen anser det som nödvändigt att en särskild arkeologisk utredning genomförs för att kunna bedöma om eventuella okända fornlämningar påverkas av byggplanerna.

Syfte

Den särskilda arkeologiska utredningen ska säkerställa om det finns hittills okända fornlämningar inom det av Länsstyrelsen fastställda utredningsområdet. Resultaten kommer att ligga till grund för Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning enligt 2 kap. 13 § och Sundsvalls Energis fortsatta planering.

Metod

Utredningsområdet inventerades för att se om det där fanns okända fornlämningar. I Åkermarken grävdes schakt för att se om det där fanns anläggningar eller fynd. Äldre kartmaterial gicks igenom för att spåra äldre markanvändning och bebyggelselägen. Fornlämningarna mättes in med RTK-GPS. Fornlämningar och kulturhistoriska lämningar anmälades till fornminnesregistret (FMIS).

Topografi

I södra delen av utredningsområdet består terrängen av skogsbevuxna berg. De högsta nivåerna över havet ligger på drygt 45 meter. I sluttningen norr om bergsområdet finns trots lutningen en hel del flacka ytor främst bestående av morän, sandiga partier finns bitvis. Udden längst i sydöst (söder om kraftverksområdet) består av hållmarker och moränjordar. Området är bitvis kraftigt förstörd genom markarbeten av olika slag. I utredningsområdets mellersta del ligger Långsvedjan med mot öster sluttande åkrar. I åkerns ungefärliga mitt finns en förhöjning (ö-v) delvis bestående av berg och morän. Längs stora delar av förhöjningen finns stenar upplagda som röjts bort från åkern. Norr om åkrarna finns en skogsbeväxt åsrygg. I sluttningen ner mot norr finns spår av stenröjda åkerytor. Norr om åsryggen finns igenväxande åkermark där en mindre bäck rinner i östlig riktning. Området är starkt påverkat av sentida verksamheter. Strax väster om utredningsområdets norra del finns en längre stengärdesgård och en äldre stenkällare. Området väster om stengärdesgården består av åkermark.

Figur 1. Översikt med alla lämningar samt utredningsområdet markerat med blåstreckad linje.

Redogörelse av arbetet

Hela utredningsområdet inventerades. I åkermarken i Långsvedjan grävdes schakt för att se om där fanns tidigare okända fornlämningar. Fornlämningarna inom utredningsområdet mättes in med RTK-GPS. Äldre arkivmaterial över utredningsområdet studerades efter rektifiering. Alla fornlämningar anmäldes till fornlämningsregistret (FMIS).

Schaktbeskrivningar

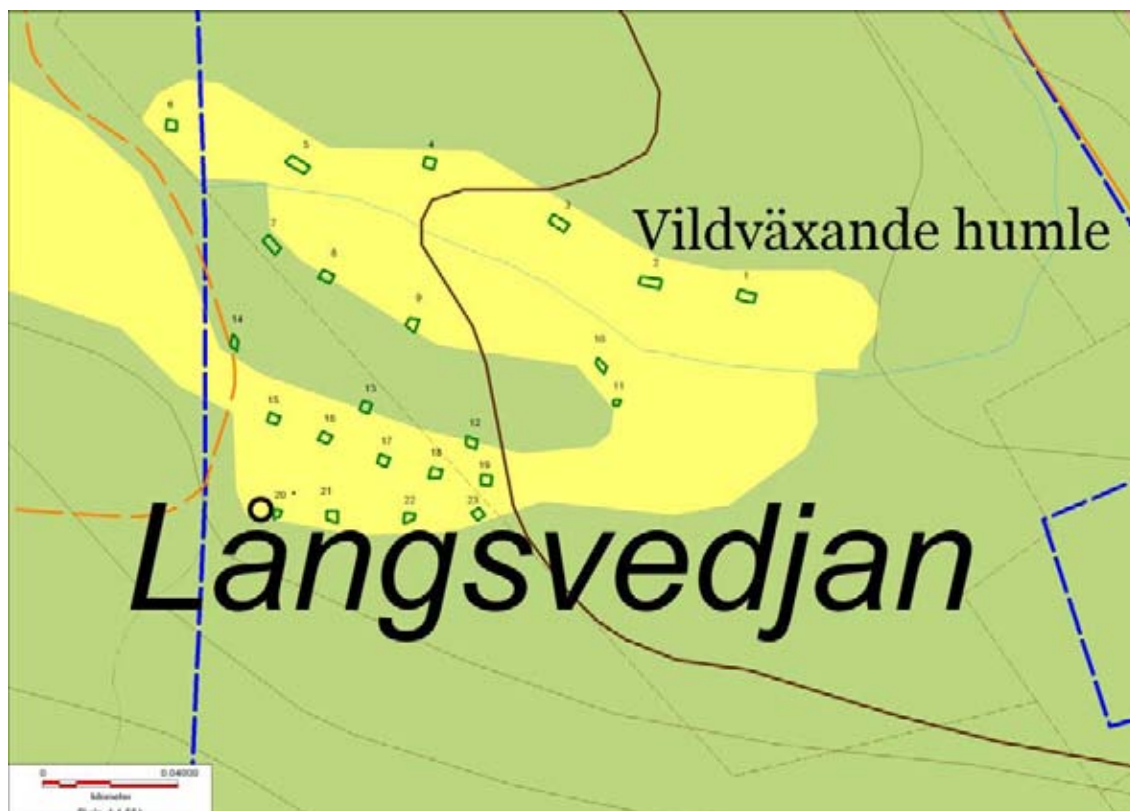
Jordarten under matjorden i Långsvedjan bestod av gråbrun ler/mjäla. Matjordens tjocklek var mestadels runt 0,25- 0,3 meter. I schakt 5, 6 och 12 var dock matjordens tjocklek 0,4- 0,5 meter. I schakt 5 var matjorden mörkare än i de andra schakten och innehöll både taktegel och porslin.

Figur 2. Norra delen av Långsvedjan. Foto från väster.

Figur 3. Schakt 6 i nordöstra delen av Långsvedjan. Foto från öst.

Figur 4. Långsvedjan med schakten markerade.

Fornlämningsbeskrivningar

I närområdet till undersökningsområdet finns följande fornlämningar registrerade:

Väster om Korstabergget finns en stensättning och en hög (Raä 125: och 125:1).

Väster om utredningsområdets mellersta del finns en kulturhistorisk lämning i form av ett gränsmärke (Raä 124:1).

Nordväst om utredningsområdet vid Överkorsta finns ett av Medelpads största gravfält (Raä 57) bestående av både stensättningar och högar, sammanlagt 37 gravar. Selinge påstår dock att det där finns 40 fornlämningar och att det är det största gravfältet i Medelpad (Seling 1977:185).

I Nederkorsta, nordväst om utredningsområdet, finns en stensättning, en husgrundsterrass och en gravhög (Raä 58:1, 58:2 och 58:3) samt ännu en gravhög (Raä 59). Norr om utredningsområdet finns ett gravfält bestående av fem gravhögar (Raä 60) och ett gravfält bestående av sju stensättningar (Raä 61).

Inom utredningsområdet finns följande lämningar med beskrivningar enligt fornminnesregistret:

Raä 62 består enligt fornlämningsregistret av en rund stensättning 6 meter diameter och 0,3 meter hög. Övermossad fyllning av 0,1-0,3 meter stora delvis skarpkantade stenar. I sydöstra kanten är en grop, 1 meter i diameter och 0,2 meter djup. Ytan är smågropig och ojämn. Fyllningsmaterial finns ställvis utslängt utanför anläggningen. Anläggningen är anlagd på berg. Beväxt med fyra tallar och ett tiotal mindre granar.

Ca 20 meter väster om anläggningen är ett värn för luftvärnskanon.

14 meter östsydöst om nr 1 är: 2) Fundament: 10 x 8 meter (Ö-V) av ca 0,5 meter hög 1,5-2 meter breda jord och stenvallar. Ingång i väster. Bör ha utgjort bivackplats för personalen vid

luftvärnsanläggningen. Ser dock i dag mycket ålderdomlig ut. Tidigare anteckningar Raä:s inv 1964 nr 62 Winberg 1950 nr 14.

Vid utredningen framgick det att stensättningen ursprungligen haft en diameter på närmare 9 meter. Längs sydöstra delen fanns en omkring 0,6 meter hög kallmurad begränsning. Även i den nordvästra delen syntes kallmurningen men inte så välbevarad som i den sydöstra delen. Inne i stensättningen syntes en grillplats. I norr fanns en sänka (antagligen bortplockade stenar), i söder finns en fyrkantig utbyggnad (sentida) samt utslängd sten.

7 meter öster om Raä62:1 påträffades en mindre stensättning, cirka 3 meter i diameter och omkring 0,3 m hög. Stensättningen består av stenar, 0,2-0,6 meter stora. Anläggningen ligger på berghällen.

13 meter öster om Raä 62:1 påträffades en flack rundad gravhög 6,3–6,7 meter i diameter och cirka 0,4 meter hög. Fyllningen består av sand med inslag av sten upp till cirka 0,2 meter i ytan. Anläggningen ligger på berghällen.

Figur 5. Stensättningen Raä 62:1. Fotad från öst.

Figur 6. Nyupptäckt mindrestensättning drygt 7 meter öster om Raä 62:1. Fotad från öst.

Figur 7. Nyupptäckt flack hög 13 meter öster om Raä 62:1. Fotad från sydöst.

Figur 8. Den husgrundslignade anläggningen Raä 62:2. Fotad från öst.

Figur 9. Kallmur i bergsskrev 12,5 meter sydöst om Raä 62:2.

Raä 63:1

Långröse 16 x 8 meter (NV-SÖ) och 0,6 meter hög, av 0,2-0,8 meter, vanligen 0,2-0,4 meter stora stenar. I längdriktningen finns 3 gropar, 2-3 meter diameter och 0,3-0,6 meter djup. Ytan är även i övrigt omplockad och gropig. Beväxt med enstaka granar i kanterna samt några mindre lövbuskar och granplantor.

Figur 10. Långgröset Raä 62. Fotad från öst.

Raä 64:1

Stensättning rund, 6 meter diameter och 0,3 meter hög. Delvis övermossad fyllning av 0,2-0,5 meter stora stenar. I nordnordöstra delen är en grop 1 meter diameter och 0,2 m djup. Fyllningsmaterial finns ställvis utslängt utanför anläggningen. Anlagd på berg i södra delen. Beväxt med två granar och 2 mindre rönnar.

Figur 11. Stensättningen Raä64. Fotad från nordöst.

*Figur 12. Jordkällare strax väster om utredningsområdets nordvästra del.
Fotad från syd.*

*Figur 13. Stengärdesgård strax väster om utredningsområdet nordvästra del.
Fotad från norr.*

Figur 14. Vildväxande humle i nordöstra delen av Långsvedjan.

Kartmaterial

Av det ekonomiska kartbladet (17 H 4g) utgivet 1966 framgår att Långsvedjan hade en betydligt längre utsträckning åt öster (se bilaga 1). Det östra området har nu tagits i anspråk av Korstakraftverket och intilliggande grusplan.

På 1788 års karta (bilaga1) över Korsta (hemmansklyvning, laga skifte) kallades Långsvedjan för Dalså kern. Av kartan framgår att det nere vid stranden låg humlegårdar och det är möjligt att det nu levande beståndet av humle i östra delen av Långsvedjan härstammar därifrån. Man kan vidare se att det inne och i anslutning till det nuvarande Långsvedjan fanns en mängd mindre åker- och ängstegar. På den östvästliga förhöjningen i åkermarken finns en markering (nr 9) som betecknar en hustomt. Den är inte markerad som övriga gårdslämningar, troligen på grund av att den inte längre var bebyggd men fanns kvar i minnet vid tiden för upprättandet av kartan. Sammantaget finns ”gjärden, åkrar, lägdor, slottar, humlegårdar och delte backar” (troligen samägor) beskrivna i förteckningen till 1788 års karta.

Även på 1852 års karta (laga skifte, ägobyte) kan man se en mängd åker- och ängstegar (bilaga1). I utredningsområdets nordvästra del (vid den jordkällare som dokumenterades vid utredningen) låg en fyrbyggd gård samt fyra byggnader öster om gården. Ett hus fanns även vid platsen på ekonomiska kartan från 1950/60-talet. En byggnad finns även markerad i utredningsområdets nordligaste del. Fyra lador finns också markerade i och strax utanför utredningsområdet.

Ortnamn

De ortnamn som finns kring utredningsområdet är av blandad karaktär. Till ett äldre skikt hör Korsta där efterleden – sta tillhör de ortnamn som bildades under järnåldern eller närmare bestämt från omkring Kr. f. (romersk järnålder) fram till omkring 1000 e. Kr. (vikingatid). Tunanamnen, här representerat av Tunaby, kan beteckna gårdar med speciell

administrativ eller religiös funktion. Namnformen var produktiv under lång tid från cirka 400 e. Kr. till cirka 1050 e.Kr.

Ambrosiani hävdar att Tunanamnen under tidig medeltid kan ha samband med sockenbildningen och den kyrkliga organisationen (Ambrosiani 2011:6–19).

Ortnamnet Långsvedjan dyker första gången upp 1788 på en karta över Korsta (Hemmansklyvning, laga skifte från 1788).

Fyndmaterial

Vid schaktningarna i åkermarken vid Långsvedjan påträffades mindre, svallade flintor i flera av schakten (schakt 1, 3, 7, och 8). I ett av schakten hittades ett stycke slagen flinta (schakt 7). I schakt 7 hittades även en bit rödgods och en bit ljus brungrå keramik. I schakt 8 påträffades en bit bränt ben. Ett urval av fynden registrerades och sparades (alla utom en svallad flinta kasserades).

Tolkning och diskussion

Vid den särskilda arkeologiska utredningen inom Korsta/Petersvik påvisades förutom de tidigare kända fornlämningarna tre nya fornlämningar (en stensättning, en flack hög och plats för hustomt med belägg från 1700-talet) samt en kulturhistorisk lämning (kallmurning i bergsskrevan).

De historiska kartorna visar hur området brukades under slutet av 1700-talet och mitten av 1800-talet. Kartorna visar även platserna för äldre gårdar och i ett fall en plats för en hustomt som vid kartans upprättande troligen redan var försvunnen men levte kvar i minnet.

Ekonomiska kartan visar hur området såg ut vid slutet av 1950-talet och början av 1960-talet innan utbyggnaden av hamnen och kraftverket i Korsta.

Utredningsområdet och de närmaste omgivningarnas fornlämningar, ortnamn och kartmaterial visar på en mer eller mindre obruten kontinuitet från bronsåldern fram till idag.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-2803-08-11

Länsmuseets dnr: 2011/248

Län: Västernorrland

Landskap: Medelpad

Kommun: Sundsvall

Socken: Skön

Fastighet: Korsta 7:1, 7:2, 8:1, 8:10, 8:12

Kartblad: 17 H 4g

Belägenhet: Rt 90 2,5 gon väst X 6922 400 Y 1585 650

Sweref TM X 6921 536 Y 623 207

Undersökta ytor i sammanlagt 23 schakt cirka 220 m²

Utredningsområde: 0,2563 km²

Koordinatsystem och höjdvärden: Rikets nät 2,5 gon väst efter RTK-GPS-värden

Undersökningstid: 13,14, 19/10- 2011

Personal från Murberget Länsmuseet Västernorrland: Ola George

Rapportsammanställning: Ola George

Dokumentationsmaterial i digital form samt fynd förvaras på Murberget, Länsmuseet Västernorrland

Referenser

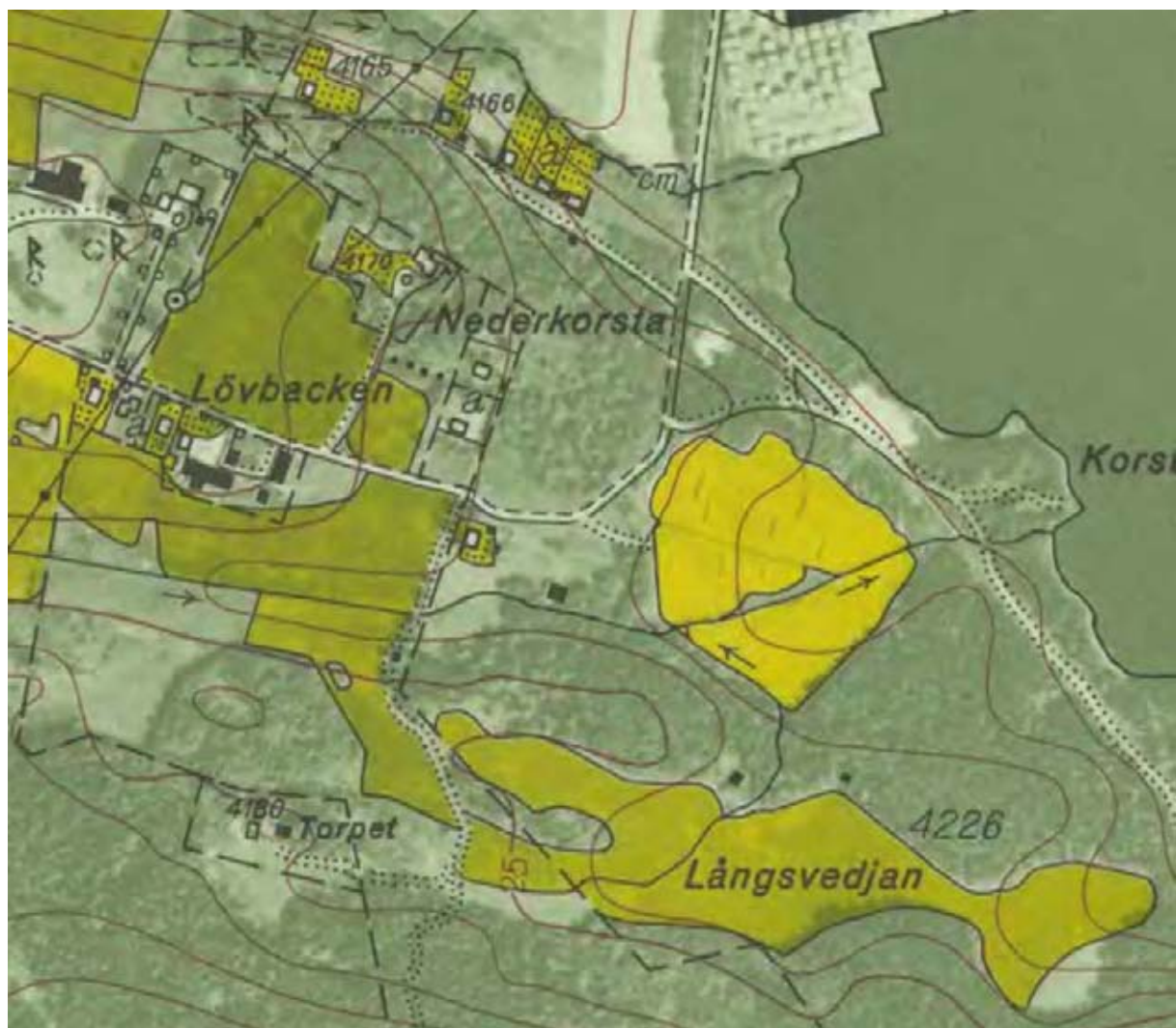
Ambrosiani, B. 2011. –tuna- namnen i Mellansverige. Järnåldersbildningar och medeltida uppkallelseamn? *Namn och bygd*. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning. 98.2010. Uppsala.

Selinge, K.G. 1977. *Järnålderns bondekultur i Västernorrland. Västernorrland Förhistoria*. Utgiven av Västernorrlands läns landsting. Motala.

Bilaga 1. Äldre kartor.

Bild över utredningsområdet där laga skifteskartan från 1778 är lagd ovanpå ekonomiska kartan.

Utsnitt ur ekonomiska kartan 17 H 4g.

Bilaga 2. Fotolista.

Fotonummer	Beskrivning	Fotad från
1	Schakt 2 i nordöstra delen av Långsvedjan	Öst
2	Schakt 2 i nordöstra delen av Långsvedjan	Öst
3	Schakt 5 i norra delen av Långsvedjan	Öst
4	Schakt 5 i norra delen av Långsvedjan	Öst
5	Vildväxande humle i norra delen av Långsvedjan	Syd
6	Vildväxande humle i norra delen av Långsvedjan	Syd
7	Översikt över södra delen av Långsvedjan	Öst
8	Översikt över södra delen av Långsvedjan	Öst
9	Schakt 22 i södra delen av Långsvedjan	Öst
10	Översikt över sydöstra delen av Långsvedjan	Öst
11	Översikt över norra delen av Långsvedjan	Väst
12	Bäcken/diket i utredningsområdets norra del, på bilden syns rester av stenkonstruktion, möjligen rest av kvarn	Nordväst
13	Jordkällare strax utanför utredningsområdets nordvästra del	Syd
14	Stenrad i utredningsområdets norra del (öster om jordkällaren)	Norr
15	Stengärdesgård strax utanför utredningsområdets nordvästra del	Nordväst
16	Den södra sönderplockade delen av stensättningen Raä 61:1	Syd
17	Den västra delvis sönderplockade delen av stensättningen Raä 61:1	Väst
18	Stensättningen Raä 64:1 med Korsta kraftvärmeverk i bakgrunden	Sydväst
19	Stensättningen Raä 64:1	Nordöst
20	Stensättningen Raä 64:1	Nordöst
21	Långröset Raä 63:1	Sydöst
22	Långröset Raä 63:1	Nordväst
23	Kallmurning i bergsskreda sydöst om Raä 62:2	Syd
24	Husgrunden? Raä 62:2	Norr
25	Husgrunden? Raä 62:2	Öst
26	Husgrunden? Raä 62:2	Sydöst
27	Stensättning öster om Raä 62:1	Sydöst
28	Stensättning öster om Raä 62:1	Sydöst
29	Flack gravhög öster om Raä 62:1	Sydöst
30	Flack gravhög öster om Raä 62:1	Väst
31	Stensättningen Raä 62:1	Öst
32	Översiktsbild av området mellan långröset Raä 63:1 och Korsta kraftverk	Sydväst

Bilaga 3. Fyndlista.

Fyndnr	Fynd	X	Y	Z	Mått	Antal	Vikt	Kommentar
1	Slaget flintstycke	6922 492	1581 547	25,30	78 x 66 x 20 mm	1	75,6	Från schakt 7
2	Svallad flinta	6922 492	1581 547	25,30	37 x 24 x 19 mm	1	17,6	Från schakt 7
3	Rödgoods	6922 492	1581 547	25,30	32 x 25 x 12 mm	1	6,0	Från schakt 7 bottenbit
4	Keramik ?	6922 492	1581 547	25,30	72 x 29 x 18 mm	1	23,1	Från schakt 7 ljusbrunt keramiskt material
5	Bränt ben	6922 483	1581 563	25,25	36 x 10 x 4 mm	1	1,8	Från schakt 8